

НАУКА И САВРЕМЕНИ УНИВЕРЗИТЕТ

ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ ПРЕД ИЗАЗОВИМА САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА

Библиотека
НАУЧНИ СКУПОВИ
I ТОМ

Уредник
Доц. др Гордана Ђигић

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ ПРЕД ИЗАЗОВИМА САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА

Тематски зборник радова

Ниш, 2017.

САДРЖАЈ

ФИЛОЗОФИЈА И ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОСТ

Бојан Благојевић: ФИЛОЗОФИЈА КАО ДИСЦИПЛИНА? -ПОЛЕМИКА О ОДНОСУ ФИЛОЗОФИЈЕ И ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОМ ПРОУЧАВАЊУ НАУКЕ	9
Власта Сикимић: INTERDISCIPLINARITY IN ONTEMPORARY PHILOSOPHY: THE CASE OF SOCIAL EPISTEMOLOGY OF SCIENCE ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОСТ У САВРЕМЕНОЈ ФИЛОЗОФИЈИ: ПРИМЕР СОЦИЈАЛНЕ ЕПИСТЕМИОЛОГИЈЕ	19
Горан Јаковљевић: ПАРМЕНИДОВА ОНТОЛОГИЈА	27
Горан Ружић: ПРИНЦИП КОНТИНУИТЕТА	35
Милан Јовановић: SOME PROBLEMS CONCERNING EMPIRICAL STUDIES IN PHILOSOPHY НЕКИ ПРОБЛЕМИ У ВЕЗИ СА ЕМПИРИЈСКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА У ФИЛОЗОФИЈИ	43
Неда Савић, Милош Марковић: ЕТИЧКА АНАЛИЗА УТИЛИТАРИСТИЧКИХ ТЕОРИЈА КАЗНИ	55
Aleksandar Pešić: TRI OSNOVNE IDEJE U POPEROVOJ LOGICI NAUČNOG OTKRÍĆA	69

САВРЕМЕНА ИСТОРИОГРАФИЈА И РАЗВОЈ ДРЖАВНЕ УПРАВЕ КРОЗ ВЕКОВЕ

Jerzy Grzybowski, Marzena Grzybowska: ЕПИСКОП САВВА (ГЕОРГИЈ СОВЕТОВ) – ЕГО РОЉ В ЖИЗНИ ПОЉСКОЙ И СЕРБСКОЙ ПРАВОСЛАВНЫХ ЦЕРКВЕЙ	81
Младенка Иванковић: ЈЕВРЕЈСКА ОМЛАДИНСКА ДРУШТВА У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ	93
Божица Младеновић: РАТНЕ ОПЕРАЦИЈЕ НА МАКЕДОНСКОМ ФРОНТУ У ЈЕСЕН 1916. ГОДИНЕ У МЕМОАРИМА ПАВЛА БЛАЖАРИЋА	105
Срђан Мићић: НИШКИ ЛОГОР ЗА БУГАРСКЕ ПОЛИТИЧКЕ ЕМИГРАНТЕ (1923–1925)	115
Маријана Мраовић: „НОВА СРБИЈА У НОВОЈ ЕВРОПИ“ НА СТРАНИЦАМА КОЛАБОРАЦИОНИСТИЧКЕ ШТАМПЕ „ВЛАДЕ НАРОДНОГ СПАСА“	127

Александар Стојановић: САВРЕМЕНА ИСТОРИОГРАФИЈА О ХОЛОКАУСТУ У ОКУПИРАНОЈ СРБИЈИ 1941-1944	151
Александар Ракоњац: ПОЧЕЦИ КОРПОРАТИВИЗАЦИЈЕ ДРЖАВНОГ СЕКТОРА ИНДУСТРИЈЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ (1945–1947)	165
Александар Милетић: ИДЕОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКИ ПРЕЛОМ МИЛОВАНА ЂИЛАСА 1948-1954	179
Наталија Димић: ВИЛИ БРАНТ И ЈУГОСЛАВИЈА: ПОЧЕЦИ УОБЛИЧАВАЊА "ИСТОЧНЕ ПОЛИТИКЕ"	189
Софија Божић, Душан Бајагић: ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ У СРПСКОМ/ КЊИЖЕВНОМ ЛИСТУ: ИЗВОР ЗА ПРОУЧАВАЊЕ САВРЕМЕНЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ	199
Бојан Симић: ТОКОВИ ИСТОРИЈЕ 2006–2015, АНАЛИЗА САДРЖАЈА	213
Младен Живић: ТЕМИСТОКЛОВА ДРЖАВНОСТ – ОД ОЛИМПА ДО ПОНОРА	225
Милош Ђорђевић: ЕВРОПСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ У СРБИЈИ У 18. ВЕКУ	235
Душан Бајагић, Софија Божић: НАСТАНАК МОДЕРНЕ ДРЖАВНЕ УПРАВЕ У ПЕРИОДУ СРПСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ (1804–1835) ПРЕМА ВИЂЕЊУ "СРПСКОГ/КЊИЖЕВНОГ ЛИСТА"	245
Мирослав Пешић: ДЕЛАТНОСТ УСТАВОТВОРНОГ ОДБОРА НА ДОНОШЕЊУ УСТАВА ИЗ 1888. ГОДИНЕ	259
Бојана Миљковић Катић: ПРОФИЛИСАЊЕ ПРИВРЕДНИХ НАДЛЕЖНОСТИ У ДРЖАВНОЈ УПРАВИ КНЕЖЕВИНЕ И КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ	273
Александар Лукић: ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ У НИШКОМ КРАЈУ 1923. ГОДИНЕ	287
ИМПЛИКАЦИЈЕ ТРАНЗИЦИОНИХ СТРАТЕГИЈА НА ОДЛИВ МОЗГОВА И УЛОГА ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ ДИЈАСПОРЕ У НАЦИОНАЛНОМ РАЗВОЈУ, ОЧУВАЊУ ИДЕНТИТЕТА И АФИРМАЦИЈИ УГЛЕДА СРБИЈЕ У СВЕТУ	
Ivana Božić Miljković: ISTORIJSKI ASPEKT ODLIVA MOZGOVA IZ SRBIJE I EKONOMSKE POSLEDICE	297
Јелена Динић, Марија Синђић: ПРЕГЛЕД СПОЉАШЊИХ И УНУТРАШЊИХ УЗРОКА ЕМИГРИРАЊА МЛАДИХ ИЗ СРБИЈЕ	311
Slobodan Miladinović: ZATVORENOST DRUŠTVENE STRUKTURE I NJENE IMPLIKACIJE NA ODLIV MOZGOVA	325
Гордана Стојић: ОРГАНИЗАЦИОНИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ ЧИНИОЦИ ЕМИГРАЦИЈЕ МЛАДИХ НАУЧНИКА	337

Зоран Јовановић, Иван Калаузовић: КУЛТУРА ДИЈАСПОРЕ,
НАЦИОНАЛНА ПАРАДИГМА 351

Saša Savić: SRPSKA INTELEKTUALNA DIJASPORA U AUSTRALIJI - TES-
LA FORUM 365

САВРЕМЕНИ ИЗАЗОВИ У ПСИХОЛОГИЈИ393

Mariyana Nyagolova: ПРИМЕНЕНИЕ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ПОДХОДА В
ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ БОЛГАРСКОЙ ПСИХОЛОГИИ (GEOGRAPHICAL
APPROACH TO THE INVESTIGATION OF THE REGIONAL HISTORY OF
PSYCHOLOGY IN BULGARIA) 377

Ana Jovančević, Miljan Jović: ŽIVOTNE POZICIJE KAO PREDIKTORI AL-
TRUIZMA 393

Milica Tošić Radev, Tatjana . Stefanović Stanojević: MOJ STIL LJUBAVI:
ZNAČAJ LIČNOSNIH ATRIBUTA I KARAKTERISTIKA PARTNERSKE
VEZE 403

Jelena Opsenica Kostić: PORODICE NASTALE PUTEM SUROGAT MATER-
INSTVA 417

Мирјана Станковић Ђорђевић: РАСКРШЋА (ОБРАЗОВНЕ) ИНКЛУЗИЈЕ У
СРБИЈИ (НИСУН 5) 427

Angelina Petrova: NEUROPSYCHOLOGISCHE FORSCHUNG UND DIE
THEORIEN UEBER MUSIKALISCHEN HOEREN - EINE REFLEKSION IM
METHODENDER MUSIKTHEORIE UND DER GEHOERBILDUNG 437

Snežana Stojiljković, Valentina Petrović, Gordana Đigić: OSOBINE LIČNOSTI I
SINDROM IZGARANJA KOD VASPITAČICA 445

Nebojša Milićević, Miroslav Komlenić: ESTETSKI DOŽIVLJAJ MANDEL-
BROTOVIH FRAKTALA, APSTRAKTNIH SLIKA I PRIRODNIH FORMI I H,
R, D ESTETSKI MODUSI 459

ПЕДАГОШКИ ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ УНИВЕРЗИТЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА

Александар Петровић: ХЕУРИСТИЧКИ СМИСАО АНТИЧКО-
ВИЗАНТИЈСКЕ ТРАДИЦИЈЕ И САВРЕМЕНИ ЕВРОПСКИ
УНИВЕРЗИТЕТИ 469

Jelena Maksimović, Jelena Osmanović: INTERAKCIJA METODOLOŠKIH
PARADIGMI U PEDAGOŠKIM ISTRAŽIVANJIMA 481

Зоран Станковић, Невена В. Димић: ДИДАКТИЧКИ ИЗАЗОВИ И
ПЕРПЕКТИВЕ: ВИРТУЕЛНА РЕАЛНОСТ И УНИВЕРЗИТЕТСКО
ОБРАЗОВАЊЕ 493

Марија Марковић, Зорица Станисављевић Петровић: ШКОЛСКА
ПЕДАГОГИЈА КАО СТУДИЈСКИ ПРЕДМЕТ НА ВИСОКОШКОЛСКИМ
УСТАНОВАМА У СРБИЈИ 503

**МАСМЕДИЈСКА КОМУНИКАЦИЈА И ФЕНОМЕНОЛОГИЈА ДИСПЕРЗИЈЕ
ИНТЕЛЕКТУАЛНОГ КАПИТАЛА**

Маја Kostadinovic: NEMATERIJALNA IMOVINA - INFORMACIJE I ZNAN-
JE POSMATRANI KROZ PRIZMU MASOVNIH MEDIJA 517

Владета Радовић, Милан Дојчиновић: МАСМЕДИЈСКА КОМУНИКАЦИЈА
И ЗАШТИТА ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ 529

Vesna Stanković Pejnović: INTELEKTUALAC U SLUŽBI NESLOBODE I
KAPITALA 551

Велибор Петковић: МЕТАРЕФЕРЕНЦЕ У ТРАНСМЕДИЈСКОЈ
КОМУНИКАЦИЈИ 561

Дијана Петровска, Марина Даниловска: ОСНОВНО СРЕДСТВО ЗА
СТЕКНУВАЊЕ ЗНАЕЊА НИЗ СИСТЕМОТ НА КОМПЈУТЕРИЗАЦИЈА 573

Софија Д. Божић¹

Институт за новију историју Србије

Душан Р. Бајагић²

Институт за новију историју Србије

Izvorni naučni rad

УДК 94:050СРПСКИ/КЊИЖЕВНИ

ЛИСТ(093)

ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ У СРПСКОМ/КЊИЖЕВНОМ ЛИСТУ: ИЗВОР ЗА ПРОУЧАВАЊЕ САВРЕМЕНЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ

У *Српском/Књижевном листу*, гласилу за књижевност, културу и друштвена питања, које на медијској сцени Србије постоји од 2002. године, историја је присутна на више начина. У једној од важних рубрика у овога листа, посвећеној приказима и критикама, представљају се, поред књижевних дела, и монографије, синтезе и зборници, часописи и грађа из области историографије. Осим на књиге домаћих аутора, сарадници ове рубрике дају осврте и на дела страних аутора, како оних који се баве темама из опште историје и методологије историјске науке, тако и оних који проучавају српску историју. Представљене публикације односе се на различите историјске епохе, од старог века до најновијих времена. У раду анализирамо рубрику приказа и критика сагледавајући је као извор на основу кога се може доћи до сазнања о темама којима се бави савремена историографија, о начину на који се те теме обрађују и о оствареним резултатима. Такође, она указује на уређивачку политику *Српског/Књижевног листа* и на главне правце интересовања њене редакције.

Кључне речи: *Српски/Књижевни лист*, прикази, критике, историографија, историчари

Књижевној периодици припада веома значајно место у српској културној историји. Она је већ од својих почетака у 19. веку, па и раније, доприносила очувању идентитета и духовног јединства целокупног српског народа. *Летопис Матице српске*, *Српско-далматински магазин* (Deretić, 19; Prpa-Jovanović, 1988), *Српски књижевни гласник* (Vitošević, 1990) – да поменемо само неколико најпознатијих и најутицајнијих од десетина и десетина књижевних часописа у разним српским земљама – афирмисали су највредније посленике српске културе и подизали културни ниво широког круга читалаца. Поред поезије и

¹ sofijamisa@yahoo.com

² bajagicdusan@yahoo.com

књижевне прозе, књижевни часописи су доносили и историјске и географско-етнографске прилоге, додирујући и актуелне друштвене и политичке теме. Традиција издавања књижевних часописа настављена је и у 20. веку, у међуратном периоду и у другој Југославији, у складу с новим приликама и околностима. И данас на јавној сцени Србије постоји више књижевних часописа (*Књижевни магазин*, *Књижевне новине*, *Поља*, *Повеља*, *Багдала*, *Златна греда*, *Кораћи* и други), међу којима је један од истакнутијих *Књижевни лист*, односно *Српски књижевни лист* (С/КЛ). Придржавајући се добре праксе првих и најугледнијих српских књижевних периодика, С/КЛ је наставио да негује све области духовног стваралаштва, из броја у број доносећи запажене прилоге из области књижевне, ликовне, музичке, позоришне и филмске уметности, архитектуре, филозофије, цркве и религије, психологије, археологије, етнологије и етнографије, просвете, историје, политике. О његовом покретању, уредништву, мисији, темама којима се бави када је у питању историја српског народа писали смо већ у два наврата, констатовали да су историјски садржаји присутни у готово сваком броју тог гласила и представили их у основним цртама, задржавајући се посебно на одређеним питањима о којима још увек нема сагласности ни у науци нити у јавности (Вајагић и Вожић, 2016; Вожић и Вајагић, 2016). Установили смо да су се историчари, али и други стручњаци, бавили кључним догађајима и појавама из српске историје: Српском револуцијом, балканским ратовима, Првим светским ратом, српским династијама и владарима, личностима из српске историје, политичким странкама, идеологијама, Србима у Хабзбуршкој монархији и Османском царству, српско-хрватским односима, геноцидом, Другим светским ратом, стварањем и разарањем Југославије и многим другим, значајним и мање важним темама. Њихови прилози објављивани су у разним рубрикама, као што су Истраживања, Историја, Из прошлости. У овој анализи ћемо се задржати само на једној врсти текстова којима је у С/КЛ праћена научна литература из области историографије, а то су прикази и критике.

Нове књиге најчешће су представљане у редовној рубрици Критике, али и изван ње (на пример у рубрици Промоције). У укупно 121 до сада објављеном броју С/КЛ открили смо укупно 55 таквих текстова. То значи да је скоро у сваком другом броју С/КЛ објављен по један приказ или критика који се односе на историографију. У ту групу уврстили смо првенствено приказе и критике које су писали историчари о књигама других историчара. Поред тога, определили смо се за то да анализи подвргнемо и изванредан број приказа и критика које су писали историчари о делима која се баве историјским темама, а чији аутори нису историчари, као и приказе и критике аутора који нису историчари о књигама историчара и књигама аутора који нису историчари, али чија се дела односе на историјске појаве. Све приказане књиге поделили смо, према ауторима, садржају, хронолошком принципу итд., на оне које су писали домаћи или страни аутори, на оне које се баве историјом старог века, средњег века, новог века или савременом историјом, на оне које се односе на националну историју, на општу историју или методологију историјске науке, на монографије, синтезе, зборнике и часописе или грађу, на оне које се баве политичком, друштвеном

или културном историјом и на оне које су представљене афирмативно, негативно или критички.

Анализа је показала да се у С/КЛ представљају претежно дела домаћих аутора, која чине 87,27% укупног броја приказа и критика. При томе, у домаће ауторе уврстили смо и неколико писаца српске националности чија су дела објављена у земљама у окружењу (Чедомир Вишњић и Дане Мирић). Обновљени *Српско-далматински магазин* који излази у Сплиту такође смо прикључили групи домаћих аутора. Међу њима се нашла и Кристина Оксенберг, као припадница српске династије Карађорђевић. Док је о књигама домаћих аутора С/КЛ донео чак 48 приказа и критика, књигама страних аутора посветио је само седам приказа и критика (12,72%).

Табела 1

	Укупно	%
Домаћи аутори	48	87,27%
Страни аутори	7	12,72%

Код анализе приказа и критика с хронолошког становишта постоји једна специфичност, утолико што поједине публикације, као што су, на пример, синтезе, зборници или часописи, садржајем обухватају више различитих епоха. Таква дела сврставали смо у све групе којима могу да припадну, понављајући их на неколико места. Установили смо да је С/КЛ био најзаинтересованији за историју новог века, којој је посвећено 38 текстова или 68,09% од укупног броја објављених приказа и критика. Следи савремена историја чији је удео у укупном броју приказа и критика 20 или 36,36%. У оквиру историје новог века апсолутни примат има историја 19. века, с око тридесет приказа и критика. Историја средњег века, а поготово историја старог века, нису побуђивале већу пажњу С/КЛ.

Табела 2

	Укупно	%
Историја старог века	3	5,45%
Историја средњег века	6	10,90%
Историја новог века	38	68,09%
Савремена историја	20	36,36%

Следеће питање на које је требало одговорити гласи: Да ли је С/КЛ усредсређен на општу или на националну историју, или подједнако на обе? Анализа је пружила недвосмислен одговор: 52 приказа представља публикације из области националне историје, што чини 94,64% укупног броја објављених приказа и критика, а само 6 приказа или 10,90% укупног броја представља дела из опште историје. Као и приликом анализе с хронолошког становишта, поједине публикације морали смо сврстати и у групу националне и у групу опште историје. Методологији историјске науке припада само један приказ.

Табела 3

	Укупно	%
Национална историја	52	94,54%
Општа историја	6	10,90%
Методологија	1	1,81%

Анализирајући врсте историографских радова заступљених у приказима и критикама С/КЛ утврдили смо да су представљене претежно монографије (40), чинећи 72,72% укупног броја приказаних наслова. Грађа, у коју смо поред збирки докумената уврстили и мемоаре и литературу која доноси сведочанства наших савременика, у укупном броју приказа и критика учествује с 8 наслова или 14,54%, синтеза са 6 наслова или 10,90%, а зборника и часописа с 2 наслова или 3,63%.

Табела 4

	Укупно	%
Монографије	40	72,72%
Синтезе	6	10,90%
Зборници и часописи	2	3,63%
Грађа	8	14,54%

Занимало нас је и каквом се проблематиком баве дела представљена у С/КЛ. То нас је довело до броја од 39 публикација окренутих политичкој историји, што чини 70,90% укупног броја приказа и критика, 27 дела или 49,09% из области друштвене историје и 14 дела или 25,45% посвећених културној историји. Разуме се, и у овом случају смо нека дела морали да сврстамо у више категорија.

Табела 5

	Укупно	%
Политичка историја	39	70,90%
Друштвена историја	27	49,09%
Културна историја	14	25,45%

Највећи број, скоро 90% објављених приказа и критика су афирмативни. Негативни прикази написани су поводом књига страних историчара, а поред једне књиге страног аутора, само две књиге домаћих аутора представљене су са негативним критичким предзнаком.

Табела 6

	Укупно	%	
Афирмативни	49	89,09%	
Негативни		3	5,45%
Критички		3	5,45%

С обзиром на то да С/КЛ не припада стручној периодици, већина приказа и критика из области историографије претежно је информативног карактера и настоји да читаоцима пружи само основна обавештења о садржају нових књига. Ипак, то не значи да су прикази и критике лишени ширег контекста, указивања на разлоге који су водили проучавању одређене теме, упоређивања с другим, већ постојећим радовима о истој или сличној теми итд. Већину текстова писали су аутори који добро познају проблематику на коју се односи приказана литература, а поједини осврти су састављени веома надахнуто и с непоколебљивим уверењем у вредност дела о коме извештавају.

Када се прикази и критике у С/КЛ сагледају у целини, уочавају се неке опште тенденције: усредсређеност на национално, како кроз заступљеност дела чији су аутори припадници наше средине, тако и кроз заступљеност тема из националне историје; уступање великог простора приказима и критикама литературе која се бави 19. и 20. веком; фокусираност првенствено на публикације из политичке, па тек онда друштвене и културне историје. Такве тенденције су, несумњиво, природна последица тренутка у коме живимо, а који је обележен дуготрајном кризом, разарањем државе у којој је српски народ живео пуних седам деценија, стварањем нових држава на њеним рушевинама, транзицијом, владавином политичких елита недораслих захтевима времена, титоистичким рецидивима. У приказима и критикама С/КЛ огледа се наша савременост која, у свој својој сложености и турбулентности, носи појачано интересовање за национално питање и покушаје његовог решавања у новијој српској историји.

Кроз приказе и критике на страницама С/КЛ, односно кроз литературу коју они представљају, преиспитују се многа питања из наше прошлости. Читајући те текстове, препознајемо неисказану намеру њихових писаца и, посебно, редакције да, уз ослонац на нова истраживања старијих и млађих историчара и других културних посленика, пронађу разлоге нашег очевидног, непрестаног пропадања, у мери у којој се њихови корени налазе у негдашњем времену. Сходно томе, они нас обавештавају о књигама у којима се говори о положају српског народа у Хабзбуршкој монархији – нарочито о положају Срба у Хрватској, Славонији и Далмацији – о Косову и Метохији, о односима Србије с великим силама, о контроверзама Другог светског рата, послератној комунистичкој репресији, о српским династијама, грађанском рату деведесетих година 20. века и др.

Узимајући у обзир крвави распад југословенске државе у вишеетапном сецесионом сукобу у виду етнонационалног, идеолошког, грађанског, верско-црквеног и територијалног рата деведесетих година 20. века, не изненађује нас чињеница да је избор великог броја приказивача пао на литературу о Србији изван Србије. У средишту пажње су се, наравно, нашли Срби из Хрватске, Славоније и Далмације, који су претрпели најкрупније последице слома Југославије. За њихову историју и историју њихових односа са Хрватима је, стога, обезбеђено доста простора.

Као што се могло очекивати, редакцији С/КЛ није промакла луксузна монографија вансеријског интелектуалца, академика Дејана Медаковића, из-

ванредног познаваоца историје, културе и уметности Срба у Хабзбуршкој монархији, иначе Србина из Хрватске који је као деветнаестогодишњи младић пред усташким терором избегао у Србију. Медаковићева књига *Срби у Загребу* сведочи, како је речено у приказу, о вековном „гласном и веродостојном етничком присуству Срба у хрватској метрополи“ која је била његова „национална централа“ у Аустроугарској, после Новог Сада. Она недвосмислено показује да куда год се кренуло у истраживањима непосредног историјског учешћа српског елемента у Загребу, увек ће се наићи на поуздан и лако уочљив траг. Зато је оцењена као изузетна књига „охрабрења и самопоуздања“, а Медаковић као аутор „високо однеговане класичне културе“ који је „писац кад и историчар, и историчар веродостојних приказа и истанчане расвете давних дана и када је мемоариста, романсијер“ (Ređer, 2005).

С/КЛ је реаговао и поводом објављивања књиге *Срби у Хрватској 1918–1929* историчарке Софије Божић. Пошто се у том делу разматра, у маниру тоталне историје, привредна структура, друштвени развитак, начин живљења српског сељаштва и грађанства, просвета и култура, политички живот, истакнуте личности у разним областима стваралаштва, констатовано је да оно представља „глобалну научну синтезу о историји српског народа у Хрватској у првој деценији постојања југословенске државе и у међуратном периоду уопште.“ Наглашено је да постигнути резултати „на научно утемељен начин обарају тезу о Србима као ‘хегемонистима’ који су имали политичку, економску, војну и сваку другу превласт у држави, и врло уверљиво разобличавају појам ‘велико-српске хегемоније’“ (Вајагић, 2009).

У оптици С/КЛ нашло се и српство Дубровника које се, у складу с историјским традицијама некадашње Дубровачке републике, данас изучава као једна специфична целина. Књига Ирене Арсић *Српска православна црква у Дубровнику* подсетила је на постојање српско-православне заједнице у граду под Српјем – која је битно утицала на формирање његовог идентитета – притом контекстуализујући њено присуство и место у средини обликованој римокатоличком вером. У приказу монографије речено је да она није само историја једне институције, већ „једна кратка историја српске заједнице у Дубровнику“, односно њене православне компоненте која је била занемарена у науци (Вожић, 2009). Када је објавила *Дубровачке теме XIX века*, иста ауторка добила је још један приказ у С/КЛ. Том приликом констатовано је како су њеним остварењем, посвећеном различитим аспектима деловања истакнутих Дубровчана, Меде Пуцића, Матије Бана, дум Ивана Стојановића, Антуна Фабриса и другима, проширена и продубљена постојећа знања о дубровачким Србима и њиховој интелектуалној елити (Вожић, 2010).

Ако се задржимо на региону источног Јадрана, приметимо да је С/КЛ поздравео обнављање некада чувеног *Српско-далматинског магазина* као доказ да је српска заједница у Хрватској успела да, бар у извесном броју, преживи драму крвавог распада Југославије, да је свесна свог идентитета и да предузима неопходне мере како би га, упркос и даље неповољним околностима, сачувала и пренела будућим нараштајима (Вожић, 2007).

На позитиван одјек у С/КЛ наишла је и књига Чедомира Вишњића *Партизанско љетовање – Хрвати и Срби 1945–1950*, која је проглашена за „изврсно историографско штиво“. Подстакнут судбином тројице српских министара, Душка Бркића, Станка Опачића-Ћанице и Рада Жигића, аутор је, према приказивачу, испунио и ширу културну потребу друштва да се разумевању историје Срба у Хрватској приступи рационално. Другим речима, избегао је да упадне у замку „теорије завере“ већ је, уз критичку валоризацију обимне архивске грађе, аргументовано побио неке од уобичајених стереотипа карактеристичних за публицистичка, па и исторографска дела. Између осталог, доказао је како трагедија „српске тројке“ није била последица конспирације хрватског дела КП Хрватске против Срба, већ само један од многих унутарпартијских сукоба (Linta, 2003).

Обарањем мита – и то мита о надбискупу Алојзију Степинцу као невиној жртви комунистичког режима и мученику који је осуђен неправедно, због злочина које уопште није починио – бави се још једна књига о којој је писано у С/КЛ, *Степинац у Лепоглави*. Њен аутор Дане Мирић, лични надбискупов чувар током његовог боравка у Лепоглави, један је од, како је наведено у приказу, „најпозванијих људи који треба да, на основу сопственог искуства, оборе лажна сведочења острашћених непријатеља Југославије, југословенства, заједништва југословенских народа и, посебно, Срба.“ Мирић је демитологизовао тај период Степинчевог живота, уверљиво раскринкавајући небројене измишљотине и фалсификате. Закључено је да је успео да разоткрије читаву мрежу лажи која је исплетена у вези с питањем заточеништва и смрти Алојзија Степинца, али да то, нажалост, неће спречити снаге које теже рехабилитацији усташтва да раде на реализацији својих мрачних намера (Воџић, 2012).

Управо је бујање усташтва крајем 20. века довело до егзодуса српског народа с његовог етничког простора на западу Балкана. То је побудило Михајла М. Вучинића да се упусти у проучавање последњег великог оружаног сукоба Срба и Хрвата. Тезу да је приликом њене насилне сецесије од СФРЈ у Хрватској вођен пре свега грађански рат, он је доказао у студији *Грађански рат у Хрватској 1991–1995*, а С/КЛ је о томе одмах известио јавност. У приказу тог дела наведено је да оно указује на најбитнија питања сукоба у Хрватској, на то ко је почео рат, какав је био његов карактер и ко сноси историјску и политичку одговорност за његове последице катастрофалних размера (Golubović, 2006).

Због начина на који је завршена историја југословенске државе, грађанским ратом с великим бројем људских жртава, огромним материјалним губицима и насилним протеривањем Срба из Хрватске, у јавности се често чују гласови како ту државу није ни требало стварати, да је њено формирање било велика грешка коју је српски народ скупо платио. Њима се придружује и глас Предрага Протића, кроз књигу *Између самообмана и заблуда (политички есеји)*. Како нас приказивач обавештава, то је једно од оних дела које не спада у научну историографију, али се бави историографском тематиком. Протић, сазнајемо из приказа, сматра да су Срби уједињењем изгубили свој историјски циљ – без кога ниједан народ не може опстане – погрешно га сматрајући ост-

вареним. А најбољи доказ да је југословенство било погрешан циљ, према том аутору, јесте недовршен процес српске националне интеграције у Македонији, Босни, Херцеговини, Војводини, Црној Гори, Хрватској, Славонији и Далмацији. Одговорност за све те промашаје он приписује српској интелектуалној и политичкој елити која је афирмисала мит о троименом народу. Приказивач је посебно подвукао закључак до кога је дошао Протић: да Срби са Хрватима више не треба да улазе ни у какве интеграције јер је у суштини њиховог националног бића мржња и непријатељство према Србима (Jagodić, 2003).

Да су Хрвати заиста дубоко задојени антисрпством произлази из још једне монографије која је представљена у С/КЛ, *Светила Фрушке горе* академика Динка Давидова. Иако је у књизи дат свеобухватан преглед историје фрушкогорских манастира, приказивач се задржао на оним одељцима који говоре о Другом светском рату, када су Срем и бројни фрушкогорски манастири били под влашћу Независне Државе Хрватске. Током неколико ратних година усташка власт, у садејству с Римокатоличком црквом, осмислила је и спровела програм уништавања силног материјалног и духовног блага српског народа, у циљу затирања свих трагова српског постојања на том простору. Утисак аутора приказа је да је академик Давидов, на основу већ познатих, али и нових података, дао потресну слику стања у коме су се налазили фрушкогорски манастири по завршетку рата (Krestić, 2007).

Потресна је данас и слика Сентандреје – с обзиром на симболичан број Срба који у њој живе – о којој је емотивно, али и врло стручно, писао такође академик Давидов. О његовој књизи *Сентандреја српске повеснице* у С/КЛ је наведено да је у потпуности осветлила време, друштвене, политичке, верске и културне односе, као и услове у којима се у Сентандреји током 18. века – у време када је била на врхунцу развоја – живело, радило и стварало; како је слика тог града „потпуна и уверљива“, да је Давидов „зналачки, са љубављу и лепим осећањем за време, људе и догађаје, описао и дочарао“ (Krestić, 2012).

Док је кроз причу о Сентандреји осветљен део историје Срба у Угарској у 18. веку, кроз изабране текстове Теодора Павловића које је приредио Петар В. Крестић предочено је не само политичко и културно деловање тог водећег српског новинара, издавача и уредника, већ и положај Срба у Угарској, а и шире, у првој половини 19. века. Зато је, пером свог сарадника, С/КЛ изнео став да су прикупљени чланци Т. Павловића „незаобилазан докуменат за проучавање и разумевање времена пре стварања политичких странака“ (Vojinović, 2008).

Само десетак година после Павловићеве смрти познати српски педагог Ђорђе Натошевић објавио је спис *За што наш народ у Аустрији пропада*. Будући да се ради о питању које није нимало застарело, вредело је поновним читањем Натошевићевог списка, у новом издању, проверити да ли су разлози евидентног клонућа српског народа данас исти они због којих је назадовао и пре сто педесет година, или су у међувремену искрсли неки сасвим други разлози, претходним генерацијама потпуно незнани и недокучиви. Зато је потпуно оправдана одлука редакције да неколико стубаца С/КЛ резервише за приказ те књиге. Из њега откривамо да је посустајање српског народа, од Натошевићевог

доба до 21. века, узроковано увек истим процесима, а то су пре свега однорађавање и депопулација. Онеспokoјавајуће делује сазнање, до кога долазимо посредством аутора приказа, да све што је некада евидентирано као мана српског националног бића, српске политичке елите и друштва у целини, постоји и даље, и то у још много злокобнијем и перфиднијем виду (Vučinić, 2008).

Листајући странице С/КЛ у потрази за још неком књигом која би у потпуности оживела прошлост Срба у Хабзбуршкој монархији наилазимо на капиталну синтезу академика Василија Крестића *Срби у Угарској 1790–1918*. У њој је изнета пребогата национална, политичка, верска, друштвена, културна и просветна историја српског народа северно од Саве и Дунава, што књигу чини, каже се у приказу, важним догађајем у српској историографији. *Срби у Угарској 1790–1918* се препоручују будућим генерацијама историчара као путоказ за учење историјског метода и разумевање одговорности коју ће преузети сваки пут када своје историографске радове буду предавали читаоцима (Radojević, 2014).

Поред приказа дела о Србима у Хабзбуршкој монархији, у С/КЛ се наилази и на приказе књига о другим српским земљама. Питање Косова и Метохије дошло је на ред после појаве другог издања монографије Душана Батаковића *Дечанско питање* која се бави занимљивом темом доласка руских монаха у манастир Дечане почетком 20. века и руском управом над овим важним српским манастиром. Појава руских монаха подстакла је процес русификовања метохијских Срба, који је трајао све до одласка Руса из Дечана 1918. Изучавајући ово питање, Батаковић је недвосмислено утврдио како се локални верско-етнички идентитети могу лако мењати и пружио је драгоцен увид у процес изградње нација на Балкану, мишљење је аутора приказа *Дечанског питања* (Marković, 2007).

О животу српског народа у Турском царству, на Космету почетком 20. века, говори и књига Радоша Љушића *Вујкина врата*. У њој се приповеда о сукобу две српске породице у метохијском селу Истоку, сукобу који је однео многе животе и који је ишао на руку Арбанасима и турским властима. Управо та чињеница, подвучена у овој књизи, да су неслога и нејединство зла коб српског народа, највише је мотивисала приказивача да предложи читаоцима да за *Вујкина врата* обезбеде место на полицама својих кућних библиотека (Nedeljković, 2012).

Македонија, средишњи простор средњовековне српске државе, такође се нашла на страницама С/КЛ, кроз приказ петог броја *Вардарског зборника* Српске академије наука и уметности. Зборник, интердисциплинарног карактера, писац приказа похвалио је због добре концепције, односно због обрађивања појединих тема из више углова и на основу различитих извора (Porović, 2006).

Из шире перспективе и на основу разноврсне историјске грађе домаће и стране провенјенције писао је током своје научне каријере и академик Драгољуб Р. Живојиновић. Када се као плод његових дугогодишњих истраживања појавила књига *У потрази за заштитником. Студије о српско-америчким везама 1878–1920. године*, С/КЛ је одмах уочио њену вредност. Саветујући свим

историчарима који се баве или ће се тек бавити српско-америчким односима да Живојиновићево дело уврсте на свој списак обавезне литературе, приказивач им је сигнализирао да ће између његових корица наћи податке о почети-ма међусобних односа САД и Србије, о првом великом сусрету и упознавању те две државе за време Првог светског рата и о односима САД и Црне Горе (Marković, 2011).

Међу најзначајнијим књигама овог тематског блока приказа у С/КЛ, који бисмо могли назвати спољнополитичким, јер у фокусу има односе Србије и Срба с великим силама и њихову политику према Балкану, налазе се још нека остварења Драгољуба Живојиновића. Његово „ватиканско трокњиже“ пружа, како је приметио приказивач, изузетан допринос разумевању међународног контекста Првог светског рата и улоге дипломатије Ватикана у њему (Marković, 2016).

Осим Ватикана, за положај српског народа и развитак српског друштва од особито је значаја био став Француске. То произлази и из приказа монографије Душана Батаковића *Француски извори српске демократије 1804–1914*, у којој се нагласак ставља на идеолошки, политички и правни утицај Француске на Србију. Паралелно с Батаковићевом књигом у истом приказу дат је осврт и на књигу Војислава Павловића *Од Србије до Југославије: Француска и настанак Југославије 1878–1918*, која је највећим делом оријентисана на Први светски рат. Њен главни допринос је, према суду аутора приказа, у томе што је показала да Француска није створила југословенску државу – како гласи распростањено мишљење – већ да је та држава израсла на темељима српске војне победе и политике Радикалне странке (Stanić, 2016).

Једна од великих сила чија политика током историје често није ишла на руку Србима је и Велика Британија. О односима те државе и Србије Веселин Костић је написао капитално дело *Британија и Србија: контакти, везе и односи 1700–1860*. Концентришући се првенствено на културну историју, али и на дипломатске односе, Костић, читамо у приказу којим је јавност обавештена о изласку његове књиге из штампе, „одмерено и софистицирано, умећем нарације које развејава сувопарност историографије, доноси нам детаљну причу о веку и по односа између Велике Британије и Србије“ (Šofranac, 2015).

Док је В. Костић проучавао британске изворе, Јелица Новаковић-Лопушина је пронашла обимну писану грађу за књигу *Југоисточна Европа у низоземским изворима од 1918. са посебним освртом на подручја насељена Србима*. Поред тога што има филолошки и културолошки карактер, то је дело које се може сматрати и историографским штивом. У С/КЛ се тврди да оно реконструише историјат српско-холандских политичких односа до краја Првог светског рата и да од њега нема значајније књиге о српско-низоземским односима (Glišović, 2003).

За разлику од В. Костића и Ј. Новаковић-Лопушина, Коста Николић, аутор књиге о генералу Дражи Михаиловићу, је историчар. С обзиром на контроверзе које постоје о вођи Југословенске војске у отаџбини и један нов угао гледања на њега који је понудио Николић, није нимало изненађујуће што се у С/КЛ појавио осврт на то дело. У њему је с правом акцентовано да је, можда,

најважнији допринос Николићеве биографије „ђенерала“ то што је у њој говорила друга страна, она која се није могла чути пола века (Novaković, 2006).

Слична констатација изречена је и поводом књиге Бојана Димитријевића *Војска Недићеве Србије*. Аутор приказа те књиге упро је прстом на поједностављену, црно-белу слику прошлости коју су створили режимски историчари за потребе владајуће комунистичке партије која је желела да умањи српске жртве у Другом светском рату. Чињенице које је изнео Димитријевић, међутим, говоре сасвим другачије од онога на чему је инсистирала комунистичка елита, а можда је најважнија та која указује да домаћа управа за време окупације није имала никакву самосталност у одлучивању, већ је била под контролом окупационих власти (Marjan, 2014).

Комунисти, међутим, не само што нису имали милости према генералима Михаиловићу и Недићу, већ су се после доласка на власт сурово обрачунавали с хиљадама људи у којима су видели идеолошке противнике или издајнике. Убедљиво сведочанство о томе оставио је књижевник Драгослав Михаиловић, једна од жртава комунистичке репресије. Његову *Кратку историју сатирања* заиста вреди прочитати, како сугерише писац приказа, јер је у њој обрађен један од најстрашнијих и још увек недовољно осветљених феномена наше нове историје, Голи оток (Ђurić Mišina, 2005).

Препознајући у С/КЛ више тематских блокова приказа и критика о разним проблемима наше прошлости, у досадашњем излагању смо издвојили неколико таквих блокова посвећених питањима која из прошлости допиру све до наше садашњости, непрекидно узнемиравајући духове и будући страсти. Прескачући многа друга занимљива и вредна дела представљена на страницама ове књижевне ревије, верујемо да наш избор ипак даје изванредан пресек стања савремене српске историографије, њених опредељења и домета. Такође, он указује на уређивачку политику С/КЛ и на главне правце интересовања њене редакције која, очигледно, настоји да понуди стручне и поуздане одговоре на све наше запитаности; одговоре који би нам помогли да поново пронађемо себе и лакше изађемо на крај с бројним изазовима и искушењима.

Референце

- Вајагић Д. Р. и Војић С. Д. (2016). Историјске димензије актуелних тема савременог друштва – према писању *Српског/Књижевног листа* (2002–2015). У: Димитријевић В. Ђигић Г. (прir.). *Друштвене науке и савремени свет: тематски зборник радова [са петог међународног научног скупа Наука и савремени универзитет 5, Ниш 2015]. [Том 1]* (223–236). Ниш: Филозофски факултет.
- Вајагић Д. (2009). *Globalna naučna sinteza: Sofija Božić, Srbi u Hrvatskoj 1918–1929*, Beograd, Institut za noviju istoriju Srbije, 2008, *Književni list*, 81–83, 17.
- Војић С. & Вајагић Д. Р. (2016). Historical themes in print media in Serbia: Srpski/književni list. In: Daković N., Nikolić M., Rogać Mijatović Lj. (ed.). *Media Archeology: Memory, Media and Culture in the Digital Age* (221–235). Beograd: Faculty of Dramatic Arts.

- Božić S. (2007). Obnova časopisa: Srpsko-dalmatinski magazin, Zagreb–Split, 2006, 211 str., *Književni list*, 64, 13.
- Božić S. (2009). Ozbiljna naučna studija: Dr Irena Arsić, Srpska pravoslavna crkva u Dubrovniku do početka XX ve,a Eparhija zahumsko-hercegovačka i primorska, Trebinje – Srpska pravoslavna crkvena opština, Dubrovnik – Ars libri, Beograd, 2007, *Književni list*, 79–80, 8.
- Božić S. (2010). Nezaobilazna knjiga: Irena Arsić, Dubrovačke teme XIX veka, knjiga I, Beograd, 2009, *Književni list*, 97–98, 8.
- Božić S. (2012). Demistifikacija zatočeništva i smrti Alojzija Stepinca: Dane Mirić, Stepinac u Lepoglavi: zapisi nadbiskupova čuvara, Zagreb, Novi liber, 2011, *Srpski/Književni list*, 2/107, 7.
- Deretić J. (1985). *Almanasi Vukovog doba*. Beograd: Institut za književnost i umetnost, Vuk Karadžić.
- Đurić Mišina V. (2005). Satiranje protivnika: Dragoslav Mihailović, Kratka istorija satiranja, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005, *Književni list*, 40, 13.
- Glišović D. (2003). Nizozemski putopisci o Balkanu: Jelica Novaković-Lopušina, Srbi i jugoistočna Evropa u nizozemskim izvorima do 1918, Beograd, 1999, 352 str., *Književni list*, 11–12, 18.
- Golubović P. (2006). Građanski rat u Hrvatskoj: Mihajlo Vučinić, Građanski rat u Hrvatskoj 1991–1995, Udruženje Srba iz Krajine i Hrvatske i Srpsko kulturno društvo „Zora“, 2005, *Književni list*, 43, 17.
- Jagodić M. (2003). Srpske stranputice: Predrag Protić, Između samoobmana i zabluda (politički eseji), Srbinje – Beograd – Valjevo 2003, *Književni list*, 13, 8.
- Krestić V. (2007). Fruškogorska svetila, *Književni list*, 57, 5.
- Krestić V. (2012). Knjiga je lepa koliko je lepa i srpska Sentandreja: Dinko Davidov, Sentandreja srpske povesnice, SANU, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture Vojvodine i „Prometej“, Beograd – Novi Sad, 2011, *Književni list*, 103, 14.
- Linta M. (2003). Sudbina srpskih ministara u Hrvatskoj: Čedomir Višnjić, Partizansko ljetovanje – Hrvatska i Srbi 1945–1950, Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta“, Zagreb 2003, str. 487, *Književni list*, 13, 3.
- Marijan V. (2014). Rasvetljavanje jednog zatamnjenog perioda srpske istorije: V. Dimitrijević, Vojska Nedićeve Srbije, Službeni glasnik, Beograd 2014, *Srpski književni list*, 114, 26.
- Marković S. G. (2007). Dečansko pitanje, drugi tom Kosovske trilogije: Dušan T. Bataković, Dečansko pitanje, Beograd, 2007, *Književni list*, 59–60, 8.
- Marković S. G. (2011). Priroda odnosa jedne velike sile i malih država: Dragoljub R. Živojinović, U potrazi za zaštitnikom. Studije o srpsko-američkim vezama 1878–1920. godine, Albatros, Beograd, 2010, *Književni list*, 99, 4.
- Marković S. G. (2016). Vatikanska trilogija akademika Dragoljuba R. Živojinovića. *Srpski književni list*, 14/119, 1, 4–5.
- Nedeljković S. (2012). Mikroistorija istočkih konflikata: Radoš Ljušić, Vujkina vrata. Hronika podgorskog sela Istok, prvi deo, Freska, Beograd, 2011, *Književni list*, 102, 7.
- Novaković A. (2006). Posle pola veka: druga strana: Kosta Nikolić, Dragoljub Mihailović, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005, *Književni list*, 44, 7.

- Popović R. J. (2006). O prostoru nekadašnje Južne Srbije: Vardarski zbornik 5, SANU, Međuodjeljski Vardarski odbor, urednik Vladimir Stojančević, Beograd, 2006, *Književni list*, 47–48, 7.
- Prpa-Jovanović B. (1988). *Srbsko-dalmatinski magazin 1836–1848: preporodne ideje Srba u Dalmaciji*. Split: Književni krug.
- Radojević M. (2014). Putokaz i odgovornost: Vasilije Đ. Krestić, Srbi u Ugarskoj 1790–1918, Matica srpska, Novi Sad, 2013, *Srpski/Književni list*, 8/113, 13.
- Ređep D. (2005). Ni nalik na siromašne rođake: Dejan Medaković, Srbi u Zagrebu, „Prometej“, 2004, *Književni list*, 31, 15.
- Stanić V. (2016). Diplomacija duha: Dušan T. Bataković, Les sources françaises de la démocratie serbe (1804–1914), CNRS Éditions, 2013; Vojislav G. Pavlović, De la Serbie vers la Yougoslavie. La France et la naissance de la Yougoslavie 1878–1918, Institut des études balkaniques, Académie serbe des Sciences et des Arts, 2015, *Srpski književni list*, 16/121, 10.
- Vitošević D. (1990). *Srpski književni glasnik 1901–1914*. Novi Sad, Beograd: Matica srpska, Institut za književnost i umetnost, Vuk Karadžić.
- Vojinović S. (2008). Duh vremena u prvoj polovini 19. veka: Petar V. Krestić, Izabrani tekstovi Teodora Pavlovića, Beograd, Istorijski institut, 2007, *Književni list*, 67, 17.
- Vučinić M. M. (2008). Stopedesetogodišnje poruke: Đorđe Natošević, Za što naš narod u Austriji propada, Sanimeks, Edicija Isidorijana, Beograd, 2007, *Književni list*, 70, 17.

THE REVIEWS AND CRITIQUES IN *SERBIAN/LITERARY JOURNAL*: SOURCES FOR THE STUDY OF CONTEMPORARY HISTORIOGRAPHY

In the *Serbian/Literary Journal*, a journal of literature, culture and social issues which on the media scene in Serbia existed since 2002, the history is present in several ways. In one of the important column in the *Serbian/Literary Journal*, dedicated to the reviews and critiques, in addition to the literary works and monographs, synthesis and proceedings in the field of historiography are also represented. Next to the books written by the local authors, associates to this column provide reflections on the works of foreign authors, both those dealing with issues of general history and methodology of historical science, and those who study the Serbian history. Presented publications refer to the different historical periods, spanning from the ancient times to the present day. In this paper we analyze the column of reviews and critiques perceiving it as a source on the basis of which we can come to know about the topics dealt with in contemporary historiography, and as well as the manner in which these issues are processed and the results achieved. It also indicates the editorial policy of the *Serbian/Literary Journal* and the main directions of interests of its editorial board.

Key words: *Serbian/Literary Journal*, reviews, critiques, historiography, historians